

Василь ГОРБАТЮК

УРОК

Новела

«Без права на листування»... Просто без права писати листи... Як же він озветься, як подасть чутку про себе? Ніяк. Не має такого права. А коли... А коли... то він приїде без усякого листа. Навіщо ж тоді якийсь там лист, якщо він не писав десять років, мовчав стільки часу, а тут може приїхати сам? Навіщо ж той лист!? Це буде...

– ...Вождь трудящих усього світу, переможець німецького фашизму товариш Сталін...

Це буде неодмінно в ось такий сонячний, яскравий день, як сьогодні, як онде за вікном – осяває все шкільне подвір'я...

– ...Весь радянський народ під мудрим керівництвом нашого вождя...

А втім, нехай день буде собі, яким хоче. Навіть похмурим, навіть дощовим. Але він стане для неї найщасливішим днем, повним сонця і тепла. І радості! В неї ж так мало радості... В них усіх, у неї й братика Толика, в мамі, в бабусі й дідуся, у їхній домівці – так мало радості. А тоді, в той день...

– ...Щастя і радість принесла доблесна радянська армія визволенням країнам Європи...

...В той день принесе радість і сонце її тато. Хоч вона не пам'ятає його, бо ж було їй менше двох літ, як його забрали, казала мама, забрали серед ночі, але вона відразу впізнає його. Авжеж, бо він буде усміхнений, він буде ясний, як саме сонце, він буде так схожим на себе, як на тих кількох фотографіях, над якими так часто плаче мама...

І він теж упізнає її! «Раю! Донечко!» – вигукне він, пригорне до себе і поцілує – в обидві щічки і, може, в лоб (Вона бачила, як Галинчин тато цілував її в лоб).

– ...Вільне й щасливе життя радянського народу...

Авжеж, упізнає, бо мама каже, що вона схожа на неї. Така ж чорненька, з густим кучерявим волоссям... Ах, те волосся!.. Мабуть, це через нього, тоді, у війну, ще як вона була мала, якихось там шість років... Тоді, за кілька днів після того, як «наші» покинули Нікополь і відступили за Дніпро, повз їхній будинок вулицею міста з гуркотом моторів, з пилюгою з-під коліс проїжджала колона німецьких машин. Втім, казали, що тут, на їхніх теренах наступали румуни. Машини йшли не щільно, а розтягнулись у дорозі – і ніби наздоганяли одна одну. В ті проміжки між ними пилюга встигала трохи припасти до землі, гуркіт машини стихав, віддалявся – і тоді раптом з ревом набігала друга – велика, із зеленим тентом над кузовом, в якому, коли й ця машина віддалялася, видно було ряди солдат у касках і з гвинтівками насторч біля кожного. Мабуть, добирались на фронт.

І ось ті проміжки між одною й наступною машиною були якісь такі збуджуюче манливі, ті клубки пилу такі звабливі – ускочити в клубок, на мить загубитися в ньому – й опинитись на тому боці вулиці, на задрість усім хлопчикам і дівчаткам з їхнього двору, що збилися в гурток цікавих на залишках розбитого тротуару.

«А не вірите – я проскочу між машинами на той бік?!»

Хтось глянув на неї здивовано, хтось – недовіжливо. Вона ж під невідривними поглядами всієї ватаги, вибравши момент між двома машинами, кинулась через дорогу.

Залопотіла розбитими своїми черевичками, вскочила в куряву з-під коліс попередньої машини, із заплющеними очима, із затамованим подихом, щоб не наковтатись пилюги, – і враз опинилась уже за межами

клубка, по той бік вулиці. Її тільки тоді в ту пилюку – вже згаслу після злету, при самій землі – в'їхала наступна машина. В'їхала, але не помчала вслід за іншими, а раптово звернула вбік, під тротуар, до неї, ще збудженої, задиханої після бігу.

Не встигла машина як слід спинитися, як з неї вискочив офіцер (у високому кашкеті й зі сріблястими погонами на плечах) і гукнув до неї:

– Юде?!

Вона розгублено втупилась у нього. Про що він? Чого йому треба?

Офіцер же підбіг до неї й цупко та боляче схопив за руку вище ліктя:

– Юде?

– Найн! Дізес медхен іст ніхт юде!

Це гукала їхня сусідка – Фріда, теж німкеня, але тутешня, з їхнього ж будинку, відколи Рая пам'ятає, мешкала на другому поверсі. Фріда підбігла й відтрутила офіцера від неї.

– Іх заге – зі іст ніхт юде!

Офіцер відпустив Раїну руку й оторопіло дивився на Фріду.

– Ніхт юде! – рішуче повторила Фріда.

Той з недовірою ще раз глянув на неї, на її розкуйовджене смолисте кучеряве волосся, на смагляве обличчя, спроквола розвернувся і подався до машини.

Потім тітка Фріда відвела її додому і...

– Бжевська, про що ти думаєш під час уроку? Де твоя увага? У нас така важлива тема – політично важлива тема! – а ти... Сідай, Бжевська! І будь уважною... Отже, діти, саме в нашій радянській країні під мудрим керівництвом комуністичної партії і особисто вождя всіх трудящих світу товариша Йосифа Віссаріоновича Сталіна ми маємо щасливе дитинство...

Так того дня підвело її волосся – чорне і хвилясте – мамине. І її смагляве обличчя – мамине і татове, бо він на фотокартках теж смаглявий, хоч і... «Хоч і поляк», – сказала мама. «Поляк?» – здивувалась вона. – То

я теж... полька?» Мама якось пильно й болісно глянула на неї. Їй мовила по хвили: «Ні, Раю, ти руская. І нікому не кажи, що твій тато поляк. І що він...». «Я це знаю!» – перебила її Рая. Боже, хіба ж вона могла хоч комусь обмовитись, що її тато зовсім не в армії і що вона його чекає... чекає... з табору. Не з фашистського, звідки дехто повернувся цими роками, а з «нашого», радянського, табору... Чи... звідки?

– ...І під мудрим керівництвом Комуністичної партії та її вождя, вождя всіх трудящих світу товариша Сталіна чекає нас іще радісніше, іще світліше майбутнє, дорогі діти!.. На цьому урок закінчено.

На фото: Головка (Бжевська) Раїса Броніславівна, 1936